

OB ŠESTDESETLETNICI ANTONA OCVIRKA

Redni profesor za svetovno književnost in literarno teorijo na ljubljanski filozofski fakulteti in redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti Anton Ocvirk je pred kratkim (23. marca) dopolnil šestdeseto leto starosti. Letos bo tudi preteklo trideset let, kar je začel z znanstveno-pedagoškim delom na ljubljanski univerzi (nastopno predavanje je imel 26. nov. 1937).

Njegova življenjska pot, ki jo označuje vztrajno delo, zavestno stremenje po znanju in spoznanju ter zgodnji in prodorni nastop v javnosti, se je začela na Žagi v zgornji dolini Soče, bila pa je že v zgodnjih letih povezana z Ljubljano, kamor se je družina preselila. Tu je leta 1927 maturiral na humanistični gimnaziji, se po enem letu študija čiste filozofije na Dunaju (1927/28) vpisal na slavistiko in leta 1931 diplomiral. Po dveletnem študiju primerjalne književnosti v Parizu je leta 1933 promoviral v Ljubljani za doktorja znanosti z disertacijo Levstikov duševni obraz (Levstikov zbornik, Lj. 1933). Nato se je strokovno izpopolnjeval še v Parizu in Londonu, se publicistično udejeval, nekaj časa urejal Ljubljanski Zvon (1934 in deloma 1935), se habilitiral na ljubljanski univerzi s teoretično monografijo Teorija primerjalne literarne zgodovine (Lj. 1936) in z letom 1937 začel predavati na filozofski fakulteti v Ljubljani. Za leto dni (1944/45) je bil v internaciji v Dachau. Na univerzi je kot docent, od leta 1946 pa kot izredni profesor predaval poleg primerjalne književnosti tudi novejšo slovensko literaturo, od leta 1949 pa se je povsem posvetil svetovni književnosti in literarni teoriji ter že naslednjega leta napredoval v rednega profesorja. Njegova predavanja iz evropske književnosti in literarne teorije so bila ves čas namenjena tudi študentom slavistike. Ob njih so si generacije slavistov širile literarnozgodovinsko in teoretično obzorje. Izredni profesorjeve predavateljske kvalitete pa so privabljal v predavalnico študente tudi preko študijskih obveznosti. Pred desetimi leti ga je težka bolezen za nekaj časa odtrgala od predavalnice in javnega dela.

Če tipamo za tistim momentom na tej življenjski poti, ki je bil odločilen za življenjsko in poklicno usmeritev profesorja Ocvirka, se moramo nujno ustaviti ob njegovem prvem študijskem bivanju v Parizu. Pred tem se je že od osemnajstega leta javno uveljavljal kot pesnik, pisec krajše leposlovne proze, književni in gledališki kritik ter esejist. Ta dejavnost pa, kakor je bila pogumna in novotarska in čeprav je z njo izpričeval vse večjo literarnozgodovinsko in teore-

tično erudicijo, je v bistvu izhajala iz domačega literarnega in publicističnega izročila ter sodobnega kulturnega ozračja na Slovenskem. Kot pesnik je motivno in oblikovno izšel iz ekspresionizma, pa že kmalu težil po klasični sintezi s tradicijo. To težnjo dobro označujejo tudi njegove besede, ki jih je zapisal o splošnem razvoju naše takratne lirike: »Čuti se notranji preobrat, ki je v nas že dozorel do jasnosti, vendar je oblika novega pesniškega doživetja še v vsem obsegu nedograjena. Prihajamo v novo, svojevrstno klasiko, ki bo dvignila pesnika iz kaotičnega beganja v umirjeno globoko uravnovešenost, ki je psihološko nujna.« (LZ 1929, str. 710.) Zanimivo je njegovo pesniško preskušanje ustaljenih oblik z novo vsebino, tako soneta, tercina, stanc, elegičnega distiha itd., v čemer se nemara kaže zarodek poznejših literarnoteoretičnih preučevanj. S pesnjenjem je po odhodu v Pariz povsem prenehal, kritiki, v kateri je uveljavljal stroga in visoka estetska merila, pa se je še nekaj časa intenzivneje posvečal, čeprav je nikoli ni povsem opustil. Pri tem pa je vse bolj težil k širšim kritičnim pretresom, ki naj bi preko posameznih literarnih umotvorov kazali na značilnosti dobe in literarnega razvoja. Taka pretresa sta Pregled slovenske literature od leta 1918 do 1938 (LZ 1938) in O današnji slovenski prozi (NS 1946).

Za metodološko opredelitev v primerjalni literarni vedi so bila za profesorja Ocvirka izredno pomembna predavanja in dela Paula Hazarda. Pri njem se je v Parizu strokovno izpopolnjeval. Kako globok vtis nanj je napravil pariški profesor, kažeta Ocvirkova eseja o njem: Paul Hazard o primerjalni literaturi (LZ 1933 in v knjigi Razgovori), Paul Hazard in primerjalna književnost (v knjigi P. Hazarda Kriza evropske zavesti, Lj. 1959). Še bolj kot z novimi strokovnimi pobudami je na Ocvirka deloval Pariz s specifičnim vzdušjem in doživetjem velikega sveta. O veliki duhovni sprostivni priči primerjava med esejema Slovenski kulturni problemi (LZ 1931) in Pisma z Montparnassa (LZ 1932). V prvem je še pred odhodom v Pariz poskusil označiti bistvo slovenskega narodnega značaja, ki se mu je pod vtisom pariških doživetij, predmetom drugega eseja, pokazal v novi osvetlitvi. V Parizu se je tudi osebno seznanil s pomembnimi literarnimi in kulturnimi osebnostmi. O sedmih izmed njih, francoskih pisateljih Andréju Gidu, Georgesu Duhamelu in Andréju Mauroisu, ruskih mislecih Leonu Šestovu, Nikolaju Berdjajevu in Alekseju Remizovu ter o svojem profesorju Paulu Hazardu, je napisal eseje, v katerih je orisal njihovo zunanjo podobo, označil njihovo delo in v obliki razgovorov prikazal njihove nazore. Eseji so izšli v knjigi Razgovori (Lj. 1933).

Osnovno področje znanstvenega dela profesorja Ocvirka je primerjalna književnost. Čeprav so se zarodki te znanstvene panoge pri Slovencih pojavljali že pred njegovim nastopom, zlasti v delu Ivana Prijatelja in Franceta Kidriča, je njen pravi začetnik in utemeljitelj prav Anton Ocvirk. Že dovršen del svoje disertacije je zasnoval v tej smeri, predvsem poglavje o Levstikovem literarnem obzorju, s habilitacijsko monografijo pa je dal stroki teoretične temelje ter prikazal njene zarodke, razvoj in uveljavitev v zgodovini literarnih ved. To delo, ki bi dandanes sicer že terjalo dopolnila, ni pomembno le za razvoj literarne znanosti pri nas, saj je eno redkih tovrstnih del in nemara najbolj izčrpno v evropski znanosti sploh. Svoja nadaljnja preučevanja evropskih literarnih tokov je posredoval predvsem v univerzitetnih predavanjih. Poseben pomen med njimi ima sintetičen prikaz evropske dramatike od realizma do simbolizma (1950/51—1953/54), cikel predavanj o literarnih tokovih 20. stoletja (1951/52) in o modernem romanu (1954/55). Pomembnost teh predavanj ni le v tem, da so odpirala

študentom pogled v sodobno in polpreteklo literarno dogajanje v zahodni Evropi, ampak predvsem v tem, da so to obširni in temeljiti prikazi literarnih pojavov, ki še niso bili in deloma tudi še niso sistematično obdelani v evropski literarni znanosti. Objavlja pa analize pomembnih tujih romanov, kakor so: Andréja Gida Vatikanske ječe (1934 in 1965), Williama Faulknerja Svetloba v avgustu (NRazgl 1952), Gustava Flauberta Gospa Bovaryjeva (1964) in F. M. Dostojevskega Mladenič (Sdb 1967). S tem delom je povezana zamisel izdaje stotih izmed najpomembnejših svetovnih romanov z izčrpnimi spremnimi študijami, ki jo ureja in ki je do četrtnine že realizirana.

Pojmovanje primerjalne literarne zgodovine in zamisel njenih znanstvenih nalog pri nas sta pri profesorju Ocvirku povezani s preučevanjem domače literarne preteklosti v njenih odnosih do književnega razvoja v svetu. Zato je njegovo znanstveno delo zasidrano v slovenistiki. Taka je že njegova disertacija, taka je njegova pariška razprava *La pensée européenne du XVIe au XVIIIe siècle et la littérature slovène (Evropska misel od 16. do 18. stoletja in slovenska književnost)* (RLC 1934) in take so njegove študije Lucien Tesnière in kritike o njegovi knjigi »Oton Župančič« (LZ 1933), Slovenska moderna in evropski simbolizem I (NSd 1955), Vpliv družbe na razvoj slovenskega knjižnega jezika (NSd 1955) in Slovenska literatura in realizem (NSd 1961). Predvsem pa je slovenistično njegovo uredniško delo pri Slavistični reviji (1948—1965) in pri Zbranih delih slovenskih pesnikov in pisateljev (od 1946). Obema edicijama je izoblikoval osnovne smernice. Razen tega je tudi sam prevzel uredništvo zbranih del Srečka Kosovela (doslej 1 zv.) in Janka Kersnika (doslej 5 zv.), kjer je v opombe vključil tudi primerjalne izsledke in teoretična dognanja. Kot uvod v zbirko monografij, ki naj bi spremljale in dopolnile zbirko zbranih del, je pripravil za objavo in s komentarjem opremil (skupaj z Dušanom Kermaunerjem) akademska predavanja Ivana Prijatelja Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina (od 1955, doslej 5 zv.), ki jih je prvič pripravljajal za tisk že tik pred drugo svetovno vojno, a je bila izdaja zaradi vojne prekinjena po nekaj zvezkih. Razen tega je uredil in z uvodnima študijama opremil tudi dva izbora Kosovelovih pesmi (1931 in 1954).

Posebno vidno mesto v Ocvirkovem znanstvenem delu pa zavzema preučevanje literarnoteoretičnih vprašanj. Tudi te raziskave temelje na gradivu iz slovenske književnosti. Teoretičnim vprašanjem je posvečena že njegova habilitacijska monografija. Žal pa je tudi na tem področju večino znanstvenih izsledkov posredoval le v predavanjih svojim slušateljem. V predavanjih je sistematično obdelal skoraj vse bistvene literarnoteoretične probleme, posebno pozornost pa je posvečal stilu literarnih del. Doslej je objavil naslednje teoretične študije in razprave: *Historizem v literarni zgodovini in njegovi nasprotniki* (LZ 1933), *Formalistična šola v literarni zgodovini* (SJ 1938), *Novi pogledi na pesniški stil* (NS 1951) in *Izrazna sredstva besedne umetnosti* (Obz 1952).

Pregled strokovne in znanstvene dejavnosti profesorja Ocvirka je dopolniti še z omembo ocen strokovnih knjig, priložnostnih in spominskih člankov (zlasti o Francetu Kidriču) ter programskih člankov, nastalih v zvezi z njegovim uredniškim delom.

Ob pomembnem življenjskem in delovnem jubileju želimo profesorju Ocvirku, da bi nadaljeval široko zastavljeno delo in uresničil svoje znanstvene zamisli.

Jože Koruza